

РОЗДІЛ 11 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.1/8

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/110>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ДОКТРИНА КНР ЩОДО ЗАСАД РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПОВІТРЯНОГО ПРАВА (НА ПРИКЛАДІ КЛАСИФІКАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ПОЛЬОТІВ)

THE INTERNATIONAL LEGAL DOCTRINE OF THE PRC ON THE BASIS OF DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL AIR LAW (ON THE EXAMPLE OF CLASSIFICATION OF INTERNATIONAL FLIGHTS)

**Білоцький С.Д., д.ю.н., професор,
професор кафедри міжнародного права**

*Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

У статті аналізується питання класифікації міжнародних польотів, як одного із найважливіших засад у доктринальних теоретичних роботах китайських дослідників міжнародного повітряного права.

Враховуючи нетривалий історичний розвиток міжнародно-правових засад розвитку повітряного права в КНР, певною перевагою запропонованої китайськими дослідниками класифікації є те, що вона дозволяє точно систематизувати норми, що стосуються міжнародних польотів, з ціллю їх наступного правильного застосування у національному законодавстві держави.

У статті розглядається узагальнена дослідниками класифікація, здійснена за запропонованими чітко визначеними критеріями, які покладені в її основу, зокрема:

- в залежності від статусу і режиму повітряного простору польоти класифікуються на польоти над державною територією і за межами державної території. Окремо серед польотів за межами державної території виокремлюють польоти над територіями з міжнародним режимом та змішаним режимом (польоти над виключною економічною зоною, відкритим морем, міжнародними протоками, архіпелажними водами та Антарктикою);
- в залежності від регулярності (частоти) їх здійснення – розрізняються міжнародні регулярні та нерегулярні польоти;
- в залежності від цільового призначення міжнародні польоти можуть виконуватися на комерційній основі (комерційна авіація) і на безоплатній основі (авіація загального призначення);
- в залежності від типу авіації було запропоновано виділяти міжнародні польоти цивільної, державної та експериментальної авіації.

У статті порівнюється зазначена класифікація із тими поглядами, які пропонуються у дослідженнях українських вчених і робиться висновок про те, що у загальних рисах підходи до класифікації міжнародних польотів, які пропонуються китайськими та вітчизняними юристами-міжнародниками збігаються, однак є і певні особливості, зокрема у питанні виокремлення китайськими дослідниками окремої категорії – польотів експериментальної авіації. Робиться висновок, що дана ситуація пояснюється застосуванням різних критеріїв, що лежать в основі класифікації (юридичних, географічних), а також різними методологічними підходами при вирішенні проблеми класифікації міжнародних польотів.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародне повітряне право, міжнародно-правова доктрина, Китайська Народна Республіка (КНР), міжнародно-правове регулювання, цивільна авіація, авіаційні перевезення, міжнародний політ.

The article analyses the issue of classification of international flights as one of the most important concepts in the theoretical works of Chinese researchers of international air law.

Given the short historical development of the international legal framework for the development of air law in China, a certain advantage of the classification proposed by Chinese researchers is that it allows for an accurate systematisation of the rules relating to international flights with a view to their subsequent correct application in the national legislation of the state.

The article examines the classification generalised by Chinese researchers and carried out according to the proposed clearly defined criteria which form its basis, in particular:

- depending on the status and regime of the airspace, flights are classified into flights over the state territory and flights outside the state territory. In addition, flights outside the state territory include flights over territories with international and mixed regimes (flights over the exclusive economic zone, high seas, international straits, archipelagic waters and Antarctica);
- depending on the regularity (frequency) of their implementation, international regular and irregular flights are distinguished;
- depending on the intended purpose, international flights can be carried out on a commercial basis (commercial aviation) and on a free of charge basis (general aviation);
- depending on the type of aviation, it is proposed to distinguish international flights of civil, state and experimental aviation.

The article compares this classification with the views proposed by Ukrainian scholars and concludes that, in general, the approaches to the classification of international flights proposed by Chinese and domestic international lawyers coincide, but there are certain peculiarities, in particular, with regard to the allocation by Chinese researchers of a separate category – experimental aviation flights. It is concluded that this situation is explained by the use of different criteria underlying the classification (legal, geographical), as well as different methodological approaches to solving the problem of classification of international flights.

Key words: international law, international air law, international legal doctrine, People's Republic of China (PRC), international legal regulation, civil aviation, air transportation, international flight.

Постановка проблеми. Розвиток національних систем цивільної авіації протягом тривалого часу довів їхню ефективність у швидкому переміщенні пасажирів, багажу і товарів. Стабільне забезпечення міжнародних авіаційних перевезень виступає показником економіч-

ного розвитку держави, а у певних випадках і питаннями її світового статусу.

Разом з тим, правове забезпечення діяльності цивільної авіації представляє собою не тільки довгий і тривалий процес визначення основних базових засад національного

законодавства, але й врахування вже існуючих міжнародно-правових норм, які приймалися, вдосконалювались і пройшли процес кодифікації, що тривав не одне десятиліття.

Китайська Народна Республіка, включившись в процес розвитку своїх повітряних сполучень, теж пройшла свій шлях. Історично система цивільної авіації КНР почала розвиватися, як вважається в авіаційних колах, порівняно недавно – з кінця восьмидесятих років двадцятого сторіччя. Паралельно йшли процеси правового забезпечення її розвитку.

Представники міжнародно-правової доктрини КНР активно включилися в процес розвитку засад як національного, так і міжнародно-правового регулювання відносин, у першу чергу двосторонніх. Як традиційно це відбувається, процеси становлення і розвитку викликали необхідність опрацювання цілої низки питань у сфері цивільної авіації, у тому числі і визначення власного бачення і основних засад у сфері міжнародних польотів. Результатом стало формування законодавчої бази, що у першу чергу визначила правовий статус і режим використання повітряного простору. Можна констатувати, що, хоч і повільно, але поступово склалась національна ієрархія норм, які врахували і міжнародно-правові зобов'язання держави. Варто додати, що представники міжнародно-правової доктрини КНР не тільки почали брати участь у обговоренні низки питань, пов'язаних із розвитком цивільної авіації та міжнародних авіаційних сполучень. В рамках міжнародних організацій вони почали активно обговорювати, пропонувати свої концепції та своє бачення впорядкування міжнародних повітряних відносин і вдосконалення вже існуючих міжнародно-правових норм.

Враховуючи динамічність у розвитку світової авіаційної галузі (хоча варто констатувати і деяке зменшення її активності, викликане пандемією COVID-19), великий ринок авіаційних перевезень позначає саму КНР як одного з найбільших авіаційних партнерів (до певного періоду – і у відносинах з Україною). Тому постає очевидним питання врахування окремих аспектів міжнародно-правового регулювання, починаючи від термінології і з наступним продовженням визначення основних засад у сфері міжнародних польотів.

Одним із важливих, актуальних і практичних питань, яке варто розглянути у доктринальних теоретичних роботах китайських дослідників міжнародного повітряного права, виступає питання класифікації міжнародних польотів. Слід підкреслити, що цікавість до цієї теми викликана практично ще й тим, що на двосторонньому рівні, при укладенні угод про міжнародне авіаційне сполучення варто мати на увазі і розуміння китайської сторони, яка має власний підхід до цього питання.

Метою статті є аналіз доктринального бачення класифікації міжнародних польотів у міжнародно-правових відносинах Китайської Народної Республіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми міжнародного повітряного права, у тому числі питання міжнародних польотів, розглядаються в наукових працях наступних вітчизняних науковців: О.М. Григоров, В.І. Рижий, М.О. Раскалей, О.А. Радзівілл, В.Ю. Костюк, Н. Жмур, М.В. Юрченко, О.Ю. Шереметьєва, А.В. Філіппов тощо.

Що стосується сучасних китайських юристів-міжнародників, то загальні доктринальні проблеми міжнародного права загалом, а також міжнародного повітряного права зокрема, досліджували Лю Сінь, Бай Гуй Мей, Хе Фу Юн, Хуан Цзянь Цю, Лю Гун Цян, Ху Чао Сінь, Лю Дао Юань та інші.

Виклад основного матеріалу. Одним із найважливіших аспектів у доктринальних теоретичних роботах китайських дослідників міжнародного повітряного права виступає питання класифікації міжнародних польотів. Варто відмітити, що в колі науковців, одним із перших,

хто своїми роботами заклав ці фундаментальні основи, є Лю Сінь.

З огляду на історичний розвиток міжнародно-правових засад повітряного права певною перевагою запропонованої китайськими дослідниками класифікації є те, що вона дозволяє точно систематизувати норми, що стосуються міжнародних польотів, з ціллю їх наступного правильного застосування (і, разом з тим – використання в національному законодавстві держави). Крім того, у запропонованій класифікації чітко встановлюються критерії, покладені в її основу зокрема:

- в залежності від статусу і режиму повітряного простору польоти класифікуються на польоти над державною територією і за межами державної території. Окремо серед польотів за межами державної території виокремлюють польоти над територіями з міжнародним режимом та змішаним режимом (польоти над виключною економічною зоною, відкритим морем, міжнародними протоками, архіпелажними водами та Антарктикою);

- в залежності від регулярності (частоти) їх здійснення – слід розрізняти міжнародні регулярні та нерегулярні польоти;

- в залежності від цільового призначення міжнародні польоти можуть виконуватися на комерційній основі (комерційна авіація) і на безоплатній основі (авіація загального призначення);

- в залежності від типу авіації було запропоновано виділяти міжнародні польоти цивільної, державної та експериментальної авіації [1, с. 150].

Порівняємо дану класифікацію з тими, які пропонуються у дослідженнях українських вчених. Що стосується першого розглянутого вище поділу польотів на такі, що здійснюються над державною територією та за її межами, то вітчизняні науковці тут виділяють внутрішньодержавні (національні), позадержавні (закордонні) та міждержавні (міжнародні) польоти (існують і класифікації, які не враховують позадержавні польоти, а розрізняють тільки внутрішні й міжнародні з точки зору обсягу застосовуваних до них відповідних нормативних приписів) [2, с. 41].

Така різниця пояснюється насамперед тим, що останні беруть за основу класифікації не географічний критерій, а юридичний – об'єкт правового регулювання. Виходячи з цього, якщо при здійсненні будь-якого польоту повітряного судна об'єктом правового регулювання є лише внутрішньодержавні відносини, що виникли між суб'єктами національного права конкретної держави реєстрації чи експлуатанта повітряного судна, то такий політ необхідно кваліфікувати як суто внутрішньодержавний (національний). Якщо при здійсненні будь-якого польоту повітряного судна об'єктом правового регулювання на певному етапі такого польоту виступають внутрішньодержавні відносини, а на наступному етапі – міждержавні, то такий політ повітряного судна є позадержавним (закордонним).

Як бачимо, представники китайської доктрини також виділяють окремо цей тип польотів, але не називають їх позадержавними, а відносять до польотів за межами державної території. Якщо об'єктом правового регулювання у процесі здійснення польоту повітряного судна є як відносини, що склалися між суб'єктами національного права мінімум двох держав – держави реєстрації чи експлуатанта повітряного судна та іншої держави, так і міждержавні відносини, то такий політ повітряного судна необхідно кваліфікувати як міждержавний (міжнародний).

Що стосується другого та третього типів міжнародних польотів, то тут спостерігаються певні відмінності у підходах вчених. Українські науковці підтримують таку точку зору, згідно якої у міжнародній та національній льотній практиці існує лише два види польотів: регулярні і нерегулярні, які, у свою чергу, поділяються на дві форми польотів повітряних суден: комерційні і некомерційні. Міжнародні польоти можуть бути регулярними, тобто здійснюватися

відповідно до узгодженого між зацікавленими сторонами розкладу, або нерегулярними – поза розкладом (додаткові, чартерні). Регулярні польоти виконуються тільки з комерційними цілями, нерегулярні можуть бути комерційними і некомерційними [3, с. 451–454]. Остання теза не знаходить свого відображення у класифікації китайських науковців, які не наголошують на тому, регулярні польоти здійснюються тільки на комерційній основі.

Нарешті, останній тип польотів, запропонований китайським дослідником, взагалі не узгоджується з тією позицією, яка традиційно спостерігається у зарубіжній та українській доктринах. Зазвичай вітчизняні вчені взагалі не виділяють окремо у своїх класифікаціях такий тип польотів, однак залежно від типу авіації розрізняють польоти цивільної та державної авіації. Китайські науковці до згаданої групи польотів додають ще польоти експериментальної авіації, тобто авіації, яка використовується для проведення дослідно-конструкторських, експериментальних, науково-дослідних робіт, а також випробувань (і транспортного забезпечення випробувань) авіаційної, космічної, ядерної та іншої техніки.

Таким чином, бачимо, що у загальних рисах ті класифікації, які пропонуються китайськими та вітчизняними юристами-міжнародниками збігаються, однак є і певні особливості, які ми розглянули вище, зокрема виокремлення китайськими дослідниками польотів експериментальної авіації. Дана ситуація пояснюється застосуванням різних критеріїв, що лежать в основі класифікації (юридичних, географічних), а також різними методологічними підходами при вирішенні проблеми класифікації міжнародних польотів.

Висновки. Розглянувши питання міжнародно-правової доктрини КНР щодо засад розвитку міжнародного повітряного права, зокрема питання класифікації міжнародних польотів, варто відмітити наступне: класифікації міжнародних польотів, які пропонуються китайськими та вітчизняними юристами-міжнародниками збігаються у своїй основі із загальнотеоретичною, однак є і певні особливості. Така ситуація пояснюється застосуванням різних критеріїв, що лежать в основі класифікації (юридичних, географічних), а також різними методологічними підходами при вирішенні проблеми класифікації міжнародних польотів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Liu Xin. On the Concept of "International Flight" of Civilian Aircraft. *Contemporary Law*. 2011. № 4. P. 148–151.
2. Пильгун Н.В., Абражевич Д.А. Правове регулювання польотів у міжнародному повітряному просторі. «Аеро-2017. Повітряне і космічне право»: Всеукраїнська конференція молодих учених і студентів (Київ, 24 листопада 2017р.). Київ. С. 40–43.
3. Міжнародне право. Основні галузі: підручник / за ред. В.Г. Буткевича. Київ: Либідь, 2004. 816 с.